

КОЛОКАБИЛНОСТ ПРИДЕВА НА *-(љ)ив* И ПРИЛОГА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Сажетак: Пошавши од поделе придева на *-(љ)ив* у српском језику на оне са модалном компонентом значења, скаларном компонентом, те са скаларношћу над модалношћу, циљ нам је да испитамо како семантика придева на *-(љ)ив* утиче на ограничавање контекста у којима се јављају, конкретније, да испитамо потенцијал поменутих придева да колоцирају са прилозима попут *врло, веома, много, мало, лако, њежно, добро, њошћуно*, као и да утврдимо да ли реченични контекст може утицати на очекивано значење и употребу придева на *-(љ)ив* уз прилоге. Колокабилност је проверавана корпусним и интроспективним методом, при чему су посматране и специфичности вишезначних придева на *-(љ)ив* (*увредљив*, колокабилан са *лако* и *врло*), те кривљење значења у контексту (*веома доказив*, *врло излечив*). Придеви на *-(љ)ив* модалног значења колокабилни су са *лако* (*лако сјојив/схваћљив/решив*), али се овај прилог у колокацијама доминантно не јавља када сам постоји у значењској структури придева, односно код придева у којима је скаларност над модалношћу. Прилози за интензитет/количину попут *врло, веома, много* имају тенденцију јављања уз придеве са компонентом скаларности попут *заводљив, насртљив, смрдљив*, а прилози попут *њошћуно* везују се са апсолутним придевима на *-(љ)ив* (нпр. *њошћуно видљив*).

Кључне речи: колокације, придеви на *-(љ)ив*, скаларност, модалност, прилошко-придевски спојеви, прагматички прилошки синоними, минимални контекст

1. Увод

Полазећи од поделе придева на *-(љ)ив* у српском језику на оне са модалном компонентом значења, скаларном компонентом, те са скаларношћу над модалношћу (в. Јанић 2016; Јанић 2018), у раду се бавимо потенцијалом придева на *-(љ)ив* за колоцирање са прилозима, односно анализом остварених и остваривих прилошко-придевских синтагматских спојева, узимајући у обзир и именице на које се придев односи, као и (не)постојање утицаја реченичног контекста на употребу придева на *-(љ)ив* уз различите прилоге.

¹ Припремљено у оквиру следећа два пројекта: *Одрживости идентитетска Срба и националних мањина у пограничним ошћинама источне и југоисточне Србије* (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, и *Српски језик некад и сад: лингвистичка истраживања* (360/1-16-10-01), интерни пројекат Департмана за српски језик Филозофског факултета у Нишу.

Циљ рада је да објаснимо и предвидимо могућност јављања прилога уз придеве на *-(љ)ив* будући да неки придеви на *-(љ)ив* типично колоцирају са прилогом 1) *лако*, али не и са *врло* (попут *изговорив*, *исказив*, *објашњив*, *иоде-сив*); 2) *врло*, али не и са *лако* (*брбљив*, *иробирљив*, *смрдљив*, *хранљив*, *шкодљив*); али постоје и случајеви где су придеви на *-(љ)ив* колокабилни са два прилога: 3) *лако* и *врло* (попут *зайаљив*, *ирейознаиљив*, *ирилагодљив*); 4) *добро* и *врло* (*видљив*, *иоводљив*, *уочљив*). Примерима под 3 и 4 отварамо питање о прагматичким синонимима, конкретније о синонимији *врло* и *добро*, *врло* и *лако* у одређеним контекстима при колоцирању са придевима на *-(љ)ив*.

Основна истраживачка питања која у раду постављамо су: 1) Како компоненте модалности и скаларности придева на *-(љ)ив* утичу на колокабилност са прилозима у српском језику?; 2) Да ли елемент *лако*, који постоји у значењској структури придева на *-(љ)ив* код којих је скаларност над модалношћу, у потпуности искључује колокабилност таквих придева са прилогом *лако*?; 3) Да ли је на основу колокабилности придева на *-(љ)ив* и прилога могуће формулисати прецизне тестове којима би се одредило значење једнозначних придева на *-(љ)ив*?; 4) Да ли колокабилност може помоћи у разграничавању свих значења полисемичних придева *-(љ)ив*?; 5) Да ли постоје реченични контексти који омогућавају јављање прилошко-придевских спојева које семантика придева на *-(љ)ив* не предвиђа?.

Колокабилност је у раду проверавана претрагом *Српског веб-корпуса SrWaC (СВК)*, *Корпуса савременог српског језика (КССЈ)* Математичког факултета у Београду, затим, гугл претрага служила је као помоћни корпус, а коришћен је и интроспективни метод. Прилоге посматрамо као минималне контексте потребне за анализу семантичких група придева на *-(љ)ив*, али при анализи имамо у виду именице уз које анализирани придеви стоје или на које се односе, те и целе реченице у којима се посматране колокације јављају. С обзиром на то да је у корпусима пронађено више хиљада реченица са прилогом уз придев на *-(љ)ив*, по потреби ћемо их наводити у целини, а у осталим случајевима само синтагме релевантне за анализу.

Структура рада је следећа: У другом одељку дати су теоријски основи, у трећем се бавимо колокацијама прилога и модалних придева на *-(љ)ив*, у четвртном колокацијама прилога и скаларних придева на *-(љ)ив*, затим у петом колокацијама прилога и придева на *-(љ)ив* у којима је скаларност над модалношћу. Детаљнија дискусија о колокабилности прилога и придева на *-(љ)ив*, те семантичке специфичности и лексикографске импликације дате су у шестом одељку. Седми одељак доноси закључке рада.

2. Теоријски основи

2.1. Основни појмови

Иако постоји више дефиниција за термин *колокација* и сродне појмове (уп. Перваз 1990; Kristal 1999; Драгићевић 2004; Драгићевић 2007; Дражић

2014; Prčić 2016), у овом раду под колоцирањем подразумевамо „udruživanje dveju leksema prema gramatičkim, semantičkim i stilskim zakonitostima jezika radi ostvarivanja određene sadržine u okvirima rečenice kao celovite sintaksičke i komunikacijske celine” (Stojičić 2010: 53).

О семантичком приступу проучавања колокација Јасмина Дражић (2014: 37) наводи да се „значење лексема изводи на основу семантике лексема с њом удруживих, при чему колокације представљају минимални контекст речи”, док под колокабилношћу подразумева „могућност уланчавања лексема преко њихових релевантних семантичких обележја” (2014: 73).

У раду се превасходно ослањамо на *остварене колокације* у корпусу, при чему је циљ да се предвиде могући прилошко-придевски спојеви (оствариве колокације) који се (досад) нису јавили у корпусима.

Према досадашњим истраживањима (Јанић 2016; Јанић 2018), композиционална значења² свих изведених придева на *-(љ)ив* могу се објаснити поседовањем модалне и/или скаларне компонентне. Модални придеви на *-(љ)ив* су они попут *избројив* „који се може избројати”³, који у реченичној парафрази значења садрже модални глагол *моћи* и радња мотивног глагола извршава се бар у једној могућој ситуацији. Затим, придеви попут *брбљив* „који брбља” поседују само скаларну компоненту и њихово значење стога се може приказати на скали. У случају скаларности над модалношћу, попут *зайаљив*, у значењу „који се лако запали”, број могућих ситуација у којима се врши радња мотивног глагола већи је од стандардне вредности за ту радњу.

Од творбено-семантичких истраживања директно или индиректно у вези са придевима на *-(љ)ив*, издвајамо и: Babić 1986; Драгићевић 2001; Драгићевић 2009; Клајн 2003; Sasoon 2013; Стевановић 1963; Стевановић 1981; Haspelmath 2002; Cinque 2010; Шакић 1965; Šipka 2006; Šojat 1959; Štekauer и Lieber 2005.

У раду говоримо о завршетку *-(љ)ив* да бисмо објединили суфиксе *-ив*, *-љив* (и *-јив*), не улазећи у полемику о (не)постојању суфикса *-јив*. Напомињемо да у вези са постојањем суфикса *-јив* постоје два супротна мишљења. С једне стране, Стевановић (1981), Стакић (1988), Клајн (2003), Пипер и Клајн (2013) издвајају *-љив* и *-ив* као суфиксе, при чему их обједињују, односно виде их као „један исти наставак” (Стевановић 1981: 550) или као варијанте једног истог суфикса (Клајн 2003: 281). Са друге стране су аутори који експлицитно помињу *-јив* као суфикс и придружују га формантима *-ив* и *-љив* (нпр. Babić 1986; Šojat 1959; Драгићевић 2001; Јанић 2018).

Подела придева на *-(љ)ив* на оне са пасивним и оне са активним значењем, односно субјекатски и објекатски оријентисаним значењем, такође зау-

² Композиционалност подразумева да је „значење сложеног израза у пуној мери одређено његовом структуром и значењем његових делова – када одредимо шта значе делови и на који начин су састављени, нема више слободе у тумачењу целине” (Szabó 2017). Напомињемо да су некомпозиционална/лексициализована значења код изведених придева на *-(љ)ив* спорадична у односу на композиционална.

³ Значења наводимо према *Речнику српског језика* (Николић 2007) и у складу са принципом композиционалности.

зима важно место у литератури (нпр. Ђојат 1959; Шакић 1965; Стевановић 1981; Стакић 1988; Јанић 2018), те ћемо издвојити по један пример. Активно, субјекатски оријентисано значење има придев попут *брбљив* „који брбља” (*брбљив човек* је човек који брбља), док пасивно, објекатски оријентисано значење има придев попут *обрисив* „који се може обрисати” (*обрисив шраф* је траг који може бити обрисан). Дати спојеви *брбљив човек* и *обрисив шраф* илустративни су будући да је *човек* субјекат у употребљеној значењској парафрази, има обележје [+живо], те је такво, субјекатско, активно читање једино и могуће, док *шраф* има обележје [-живо], те не може бити вршилац радње и очекивано је пасивно, односно објекатски оријентисано значење. Из наведених разлога колокација *брбљив сунђер* не би била прихватљива изворним говорницима српског језика све док је, евентуално, не ставимо у хипотетички бајковити контекст у коме су сунђери жива бића и имају способност говора (као *Сунђер Боб Коцкалоне*). Напомињемо да ова подела није супротна подели од које полазимо у раду према присуству скаларне и/или модалне компоненте, већ су комплементарне,⁴ те ћемо у раду поделу према субјекатској или објекатској оријентацији придева на *-(љ)ив* користити као допунску када је то од значаја.

2.2. Практична примена колокација и колокабилности

Тестове за скаларност енглеских придева дају, између осталих, Кенеди и Мек Нели (Kennedy–McNally 2005) користећи колокабилност посматраног придева са прилозима попут *врло/веома* (енгл. *very*), *много* (*much*), *добро* (*well*), док колокабилност са прилозима попут *јошвише* (*fully, completely*), *добро* и *свијошвише* указује на затвореност скале. Кенеди и Мек Нели (2005: 369) истичу да је код придева колокабилних са *very* репрезентација на скали слична као и без прилога, с тим што је стандардна вредност померена навише. Поменуто је применљиво на однос српског придева *занимљив* и синтагме *врло занимљив*, те *разумљив* и *врло разумљив*, *савишљив* и *врло савишљив*, при чему се у тим и таквим случајевима ради о отвореној скали.

За придеве колокабилне са *much* (пандан српским придевима колокабилним са *много/јошвише*) Кенеди и Мек Нели (2005: 372) примећују да су такви девербативни придеви тзв. апсолутни⁵ придеви са минималним стандардом, за које истичу да важи да ако *x* није *A*, онда *x* у себи уопште нема обележје *A*-оће. Ако неко, на пример, није мртав, онда нема обележје „мртвоће”, ако, на пример, нова играчка кућица није направљена, онда нема обележје „направљености”. Стога није природно и могуће изговорити реченице попут 1) и 2). Слични при-

⁴ Као што смо поменули, придев *брбљив* има скаларну компоненту, а горенаведени придев *обрисив* само модалну.

⁵ Мек Нели (McNally 2009: [15]) под апсолутним придевом подразумева следеће: „да је *AdjPabsolute(x)* тачно у контексту Ц ако и само ако *x* манифестује обележје коме доприноси *AdjP*, као што је захтевано у контексту Ц”, а под релативним придевом подразумева „да је *AdjPrelative(x)* тачно у контексту Ц и релативно у односу на класу поређења *K* ако и само ако је *x* сличније примеру из *K* за обележје коме доприноси *AdjP* него што је оно том примеру за свако друго обележје узето у обзир за класификовање *x* с обзиром на квалитет или димензију који су у питању” (2009: [15]).

мери неприхватљиви су и у енглеском (в. Kennedy–McNally 2005: 359, примери 37b и 37c).

- 1) #Њена *ѓрабака* је *мрѓва*, али је *ѓмало жива*.
- 2) #Њихова нова *куѓица* је *завршена*, *ѓош само да склоје делове*.

Ако се пореде прилози *мноѓо*, *врло*, *добро*, први је колокабилан са придевима попут *ѓамешан*, *ѓознаѓ*, *лак*, али и са ѓиховим облицима компаратива, за разлику од *врло* и *добро* (уп. низове 3–5).

- 3) *мноѓо срећан*, *мноѓо срећнији*; *врло срећан*, *врло срећнији; *добро срећан, *добро срећнији.
- 4) *мноѓо затворен*, *мноѓо затворенији*; *врло затворен*, *врло затворенији; *добро затворен*, **добро затворенији*.
- 5) *мноѓо ѓознаѓ*, *мноѓо ѓознаѓији*; *врло ѓознаѓ*, *врло ѓознаѓији; *добро ѓознаѓ*, *добро ѓознаѓији.

Као тест за потпуно затворену скалу користићемо колокабилност са прилогом *добро* (нпр. *добро затворена враѓа*) јер је анализа колокабилности са прилогом *well* показала позитивне резултате (Kennedy–McNally 2005) и *добро* је у овом случају прагматички синоним прилогу *ѓоѓиѓуно* (уп. *ѓоѓиѓуно затворена враѓа*). Напомињемо да постоје (немотивисани) придеви затворених скала који нису колокабилни са *добро*, попут *добро мрѓав и *добро жив. Још један могући тест за потпуно затворену скалу код придева била би колокабилност са прилогом *нейовраѓно*. Ипак, претрагом корпуса *КССЈ* и *СВК* нема потврђених колокација са *нейовраѓно* и придевима на *-(љ)ив* (што показује да су ретке, не и немогуће), али има са придевима насталих процесом адјективизације (нпр. *нейовраѓно ѓроѓуѓиѓене шансе*, *нейовраѓно изѓубљена ѓроѓлоѓѓи*, *нейовраѓно замаѓљена свесѓи*).

3. Колокабилност придева на *-(љ)ив* модалног значења и прилога

Будући да је семантика модалних придева на *-(љ)ив* таква да постоји бар један могући свет у коме ће се радња мотивног глагола извршити (а у својој значењској, реченичној парафрази садрже модални глагол *моћи*), колокабилни су са прилогом *лако*, који показује колико је вероватно да ће се радња мотивног глагола извршити.

Претрага корпуса *КССЈ* показује да су доминантно остварени спојеви прилога *лако* и придева⁶ на *-(љ)ив* са модалним значењем:

лако видљив, *лако доказив*, *лако докучив*, *лако замислив*, *лако заѓаљив*, *лако заѓамѓљив*, *лако изводив*, *лако изѓоворив*, *лако излечив*, *лако исказив*, *лако искорисѓив*, *лако кварљив*, *лако куйљив*, *лако мазив*, *лако најлаѓив*, *лако наруѓив*, *лако обѓашњив*, *лако оборив*, *лако обрадив*, *лако одредив*, *лако оѓросѓив*, *лако оѓѓварив*, *лако ѓодесив*, *лако ѓокреѓљив*, *лако ѓреводив*, *лако ѓредвидив*, *лако*

⁶ Приликом претраге корпуса узети су у обзир сви придеви на *-љив* или *-ив* уз које се у било ком роду, броју или падежу јавио прилог *лако*, те тако касније и уз остале прилоге.

преносив, лако прейознайљив, лако пријемчив, лако прихвайљив, лако прошириив, лако разградив, лако разумљив, лако рањив, лако расћворљив, лако решиив, лако савладив, лако сагорив, лако склойив, лако сјојив, лако сјроводив, лако схвайљив, лако уград(љ)ив,⁷ лако уклой(љ)ив, лако уочљив, ?лако уйечайљив,⁸ лако ујоредив, лако усвојив, лако уйврдив, лако чийљив.

Издвајамо и спојеве потврђене гугл претрагом:⁹

?лако гледљив, лако дојадљив, лако задовољив, лако заменљив/заменељив, лако заморљив, лако изменљив, лако исјарљив, лако ломљив, лако мерљив, лако одбрањив, лако одгонешљив, лако ојкуйљив, лако њамйљив, лако њевљив, лако њоводљив, лако њодношљив, лако њодруљив, лако њојмљив, лако њокварљив, ?лако њомирљив, лако њојрављив, лако њојкуйљив, лако њојирошљив, лако њрименљив, лако њробављив, лако њроверљив, лако њроводљив, лако њроменљив, ?лако расјознайљив, лако раздражљив, лако руишљив, лако савишљив, лако сагледљив, лако свар(љ)ив, лако сменељив/сменељив, ?лако узбудљив.

Могућност појаве колокација прилога *лако* и поменутих придева омогућава појаву колокација истих придева и са *врло лако*. Ипак, у *КССЈ* нису остварене све очекиване колокације са *врло лако* будући да је, семантички гледано, у питању плеоназам – *врло* само понавља висок степен на скали, који је већ изражен помоћу *лако*. Остварени су следећи спојеви придева на *-(љ)ив* са *врло лако*: *врло лако видљив, врло лако доказив, врло лако зајљив, врло лако исјарљив, врло лако њроверљив, врло лако уочљив*.

Што се тиче спојева модалних придева са прилозима *добро* и *њојшјуно*, ретки су будући да означавају затвореност скале. Такође, с обзиром на то да су модални придеви нескаларни, не очекује се колокабилност са *врло, веома, превише, много, мало, њомало*. Дакле, осим са *лако* и *врло лако*, јављају се и колокације истих модалних придева и са *шешко*, чиме се такође казује вероватноћа извршења радње мотивног глагола (али из супротног угла).

Да бисмо детаљније прокоментарисали подгрупу модалних придева на *-(љ)ив*, у наставку наводимо резултате добијене претрагом корпуса *СВК*, односно свих горепомнутих прилога и изабраних модалних придева на *-(љ)ив*, конкретно: *доказив, излечив, исказив, обрадив, одвојив, њребројив, њредвид(љ)ив, раздвојив, ујоредив*. Сви они колокабилни су са *лако* и *шешко*, што смо показали да је очекивано на основу семантике придева, али постоје тзв. кривљења¹⁰ значења (енгл. *coercion*) у контексту, те су, вероватно и ради стилских ефеката, спорадично остварени спојеви са *врло*.

Иако се нешто или може или не може доказати, јавља се синтагма *врло доказив*, конкретније у *СВК* везује се за *њад њроизводње* (пр. 1, у наставку), за-

⁷ Када *љ* наводимо у загради, потврђени су спојеви са њим и без њега.

⁸ Знаком питања означавали смо спојеве који се јављају спорадично и нису у потпуности у духу савременог српског језика, односно које изворни говорници српскога језика не би употребили или би их пак ретко употребили.

⁹ Гугл претраге и претраге осталих корпуса српског језика вршене су у периоду од јануара до августа 2019. године, при чему је последња претрага извршена 21. 8. 2019.

¹⁰ Да би лексема која није семантички компатибилна са морфосинтаксичким контекстом у коме се појавила у таквом контексту и опстала, значење те лексеме прилагођава се значењу структуре у коју је уметнута.

тим *врло излечива болесѝ* (пр. 2), *врло ѓребројив узорак* (пр. 3), *веома доказив исход* (пр. 4), *веома излечива болесѝ* (пр. 5) и сл. Кривљење значења придева у контексту могло би бити повезано и са стилским разлозима, на пример, код појачавања значења „пребројивости” употребом синтагме *врло ѓребројив*, при чему постоји и понављање синтагматске структуре будући да је у истој реченици *врло* употребљено и уз претходна два придева (в. пр. 3).

- 1) *Taj pad proizvodnje je naravno statistički vrlo dokaziv.*
- 2) *Iako se tako ne čini onima koji su oboleli, depresija je vrlo izlečiva bolest.*
- 3) *A kako je uzorak vrlo mali, vrlo konačan i vrlo prebrojiv to su jako male šanse da se pogreši.*
- 4) *Gordana je skoro na čudno jednostavan način ušla u poetiku savremenog haikua, bez kompleksa prema klasici, ali sa veoma dokazivim ishodom.*
- 5) *Danas ima toliko neizlečivih bolesti koji [koje, prim. aut.] satiru ljudski rod, ali i mnogo veoma izlečivih [bolesti], koje su pretrpane vakcinama raznih vrsta.*

Кривљење и лексикализованост/некомпозиционалност значења модалног придева на *-(љ)ив* видимо као разлог за колокабилност са прилозима *врло*, *веома*, *ѓревише*, *мноѓо*, *мало* и *ђомало*. На пример, спој *врло уђоредив* се 7 пута јавио у СВК (иако је нешто или упоредиво или није), уз именице *ђерформансе*, *резултѝаѝѝи*, *цифре* и сл. уз кривљење значења придева, док се прилог *врло* јавља 13 пута у СВК уз придев *ђредвид(љ)ив* (у некомпозиционалном/лексикализованом значењу „очекиван, транспарентан”) када стоји уз именице попут *јачина*, *образаѝ*, *ђођѝез*, *ђуђања*, *резултѝаѝѝи*, *сценарио*. У наставку су подаци колико пута се придев *ђредвидљив/ђредвидив* јавио уз остале прилоге и доминантно уз које именице.

- Веома ѓредвид(љ)ив* (СВК, 14): *навика*, *начин*, *ђресуда*, *ђѝок*, *ђрајање*, *услов*.
Ђревише ѓредвид(љ)ив (СВК, 7): *дело*, *жена*, *економистѝа*, *ђзра*, *ђарђнер*.
Мноѓо ѓредвид(љ)ив (СВК, 13): *време*, *ђрешка*, *казна*, *квалиѝѝетѝи*, *местѝо*, *ђоследица*.
Ђомало ѓредвид(љ)ив (СВК, 13): *дешавање*, *начин*, *разрешење*, *решење*, *сценарио*.
Мало ѓредвид(љ)ив (СВК, 5): *извор*, *исход*, *киша*, *ђосђуђак*, *факђѝор*.

Придеви попут поменутог *ђредвид(љ)ив*, као што су *схвађљив* „који се може схватити” и *ђређоручљив* „који се може препоручити” имају и лексикализовано/некомпозиционално значење „јасан”, односно „користан”, те им оно дозвољава стављање на скалу и колокабилност уз прилог *врло*, *веома*, *мноѓо*, *мало*. Издвајамо два примера из СВК: *веома ѓређоручљива врсѝа додађнођ осѝђурања*, *мало схвађљив* „музички” *сценарио*.

Што се тиче колокабилности придева на *-(љ)ив* са *ђођђђуно* и *ђобро*, омогуђава је и семантика мотивног глагола. Ради се о мотивним глаголима попут *излечѝѝи* – будући да постоји спој *ђођђђуно излечѝѝи*, постоји и *ђођђђуно излечива болесѝи*. Други остварени примери колокација са модалним придевима на *-(љ)ив* у СВК били су и они попут *ђођђђуно ѓредвидљив* (*злочин*), те *ђобро обрађива* (*земља*).

4. Колокабилност скаларних придева на *-(љ)ив* и прилога

Код скаларних придева на *-(љ)ив* радња исказана мотивним глаголом извршава се увек када се за то створе услови и такав придев се може приказати на скали (в. Јанић 2016; Јанић 2018). С обзиром на семантику скаларних

придева, очекујемо да ће бити колокабилни са прилозима *врло*, *веома*, *много*, *йревише*.

Узевши у обзир да је *врло* најопштије и најмање (стилски) маркирано, те да се колокабилни придеви са горенаведеним међусобно семантички блиским прилозима углавном поклапају/преклапају, навешћемо све потврде са *врло* из *КССЈ*. Биће нам од значаја за тестирање постојања скаларности придева на *-(љ)ив*. Управо ови спојеви са *врло* доказују да *врло* и *лако*, семантички гледано, имају сличан допринос у колокацијама са придевима на *-(љ)ив*, уз одређена семантичка ограничења самих тих придева. Екскерпирани колокације са *врло* преузете из *КССЈ* су:

врло *благоглагољив*, *врло* *бојажљив*, *врло* *болешљив*, *врло* *брбљив*, *врло* *брижљив*, *врло* *варљив*, *врло* *видљив*, *врло* *џоворљив*, *врло* *џосіюљубив*, *врло* *џосіюримљив*, *врло* *џрамзив*, *врло* *дарежљив*, *врло* *дирљив*, *врло* *дојадљив*, *врло* *заводљив*, *врло* *занимљив*, *врло* *зайаљив*, *врло* *злоуіюішебљив*, *врло* *избирљив*, *врло* *издржљив*, *врло* *искључив*, *врло* *искорисіиив*, *врло* *исілаиіив*, *врло* *језив*, *врло* *јесіиив*, *врло* *колебљив*, *врло* *лейљив*, *врло* *ломљив*, *врло* *љубоіиіиљив*, *врло* *марљив*, *врло* *мерљив*, *врло* *мирољубив*, *врло* *насріиљив*, *врло* *обазрив*, *врло* *оборив*, *врло* *оіиіиљив*, *врло* *осеіиљив*, *врло* *осіиварив*, *врло* *іајжљив*, *врло* *іевљив*, *врло* *ілаишљив*, *врло* *іоверљив*, *врло* *іоводљив*, *врло* *іодноишљив*, *врло* *іодозрив*, *врло* *іокреіиљив*, *врло* *іоіусіиљив*, *врло* *іоікуіљив*, *врло* *іревріиљив*, *врло* *іредвидљив*, *врло* *іредузимљив*, *врло* *іредусреіиљив*, *врло* *ірезрив*, *врло* *іреіознаіиљив*, *врло* *іреіоручљив*, *врло* *іријемчив*, *врло* *ірилагодљив*, *врло* *іримамљив*, *врло* *ірменеіив*, *врло* *ірихваіиљив*, *врло* *іробирљив*, *врло* *ірождрљив*, *врло* *іроменљив*, *врло* *іронициљив*, *врло* *раздражљив*, *врло* *размеіиљив*, *врло* *разумљив*, *врло* *раиив*, *врло* *расіеіељив*, *врло* *родољубив*, *врло* *саиив*, *врло* *славољубив*, *врло* *смеишљив*, *врло* *смордљив*, *врло* *сналажљив*, *врло* *сіиидљив*, *врло* *сіріиљив*, *врло* *суздржив*, *врло* *сумиив*, *врло* *суревниив*, *врло* *іриіељив*, *врло* *ірудољубив*, *врло* *іуіаљив*, *врло* *іудљив*, *врло* *іуиіиљив*, *врло* *убедљив*, *врло* *уверљив*, *врло* *увредљив*, *врло* *узбудљив*, *врло* *уочљив*, *врло* *уіадљив*, *врло* *уіечаіиљив*, *врло* *уіоредив*, *врло* *уіоішебљив*, *врло* *учіиив*, *врло* *хранљив*, *врло* *шаљив*, *врло* *ішакљив*, *врло* *ішкодљив*, *врло* *ішіедљив*.

Илустрације ради, три реченичне потврде колокација са *врло* и придева на *-(љ)ив* из *КССЈ* наводимо у наставку (1–3).

- 1) Jedna vrlo brbljiva starica, zaposlena u kuhni, reče joj tajanstveno: – Ovog puta gospodar Fabris neće iziћи iz tvrđave. (Стендал, *Пармски карџузијански манасіиир*)
- 2) Kraj leta je ovde vrlo varljivi: svakog časa može da nastane prava zima. (Т. Ман, *Чаробни бреіе*)
- 3) – Ova gospoda zacelo raspravljaju o nekom vrlo zanimljivom pitanju. (Ц. Остин, *Мансфилд іарк*)

У корпусу *СВК* проверили смо колокабилност прилога и одабраних скаларних придева: *брбљив* „који брбља”, *завидљив* „који завиди”, *заводљив* „који заводи својим особинама”, *насріиљив* „који насрће”, *смордљив* „који смрди”, *сіиидљив* „који се стиди” и *ішіедљив* „који штеди”.

Колокације уз *врло*, *веома*, *много*, *йревише* очекиване су и доминантно су у *СВК* потврђене за све наведене скаларне придеве, чиме се изражава вредност особине придева на скали.

Спојеви поменутих скаларних придева и прилога *лако*, *врло лако*, *ишешко* нису очекивани. Појава споја *лако заводљив* заправо је само потврдила јављање прилога *лако* уз модалне придеве будући да се и радило о модалном, пасивном значењу, а не о активном, скаларном, за шта наводимо и реченичне контексте 4–6.

4) *Vaga* је позната као *лако заводљива* и неспособна за доношење важних одлука.

5) Razumem ја Engleze, јер њихова стратегија је таква и онда када су користили Турску за своје циљеве, па и *лако заводљиве* Србе да их бране од Hitlera.

6) Као и многи комунистички управници, *Џавез* shvata да је plebes простодушан и поштен, али и *лако заводљив*.

Крајности или висок интензитет на скали помоћу прилога *иошћуно* и *добро* уз скаларне придеве изражени су у неколико спојева, и то стилских ефеката ради, у колоквијалном стилу: *иошћуно заводљив* (*изглед*, *колач*, *шамнија сенка око очију*), *иошћуно ирвидљив* (*сџакло*), *добро смрдљив* (*кућа*) и *иошћуно смрдљив* (*сџолица*).

Спојеве попут (*ио*)*мало брбљив*, који се спорадично јављају, сматрамо еуфемизмима, рецимо, *иомало брбљив ианшомимичар*, *иомало брбљиви Близанци у Марсу*¹¹, *ише иомало насртљив жост* итд. Неко је или брбљив или није, односно насртљив или не, те у основном значењу не може бити само мало брбљив, само мало насртљив и сл.

Такође, ако у самом значењу скаларног придева нема импликације да се радња много врши (*брбљив* – *који много говори*, *брбља*), уобичајенији су спојеви са *мало*, *иомало* и *много* (в. примере 7–10).

7) *много ишћедљив* (*сијалица*, *варијанџа*, *ауџомобил*, *мера* и сл.)

8) *мало ишћедљив* (*џума*, *мошор* и сл.)

9) *иомало сџидљив* (*Мила*, *мирис*, *младић*, *момак*, *девојка*, *дечак* и сл.)

10) *мало сџидљив* (*особа*, *учесник* и сл.)

5. Колокабилност придева на *-(љ)ив* у којима је скаларност над модалношћу и прилога

Семантика придева на *-(љ)ив* код којих је скаларност над модалношћу подразумева да „постоји већи број релевантних могућих ситуација од стандардне вредности у којима се процес исказан мотивним глаголом реализује” (Јанић 2018: 76).

Будући да придеви који имају значење скаларности над модалношћу у себи већ садрже компоненту лаког извршења радње, очекивано је да ће се прилог *лако* чешће јављати уз придеве на *-(љ)ив* са чисто модалним значењем него уз оне код којих је скаларност над модалношћу. Наведено смо потврдили и путем претраге КССЈ. Једини (привидни) изузетак су спојеви *лако зајљив* и *лако кварљив*, као и могући попут *лако сварљив*, *лако растворљив*, *лако иокварљив* и *лако дробљив*. Ипак, објашњење налазимо у чињеници да су баш ти приде-

¹¹ Дана 21. 8. 2019. гугл претрага дала је 25 потврда за *мало брбљив*, а 47 за *иомало брбљив*.

ви полисемични. Наиме, осим значења у коме је скаларност над модалношћу, имају и само модално значење (уп. нпр. Николић 2007), које је у употреби у оствареним спојевима са *лако*. Поред тога, у свакодневном говору су, вероватно ради интензификације, у употреби плеонастични спојеви као *мала шашиница* и *слашки медањак*, што је друго објашњење спорадично остварених, а семантички неочекиваних, спојева.

Осим претрага *КССЈ*, извршили смо и гугл претраге, те претраге корпуса *СВК* ради потврде резултата и провере евентуалних изузетака. За следеће придеве код којих је скаларност над модалношћу нису остварени спојеви са *лако*: *гневлив* „који се лако, брзо гневи”, *досетљив* „који се лако досети, који с лакоћом изналази духовита решења”, *илачљив* „који лако (за)плаче”, *срамежљив* „који лако осети срам”, *ирионљив* „који лако приања”, *уморљив* „који се лако и брзо умори”.

Ипак, јавили су се спојеви са *лако* за придеве *заљубљив* „који се лако заљуби”, *зайаљив* „који се лако, брзо пали”, *зайамтљив* „који се лако памти”, *збунљив* „који се лако, брзо збуну, који изазива забуну”, *игрив* „који се лако, лепо игра”, *јамтљив* „који се лако памти, који је лако запамтити”, *јодмитљив* „који лако узима, прима мито”, *расјаљив* „који лако плане”.

У наставку следи детаљнија дискусија о колокабилности прилога и сва три поменута типа придева на *-(љ)ив*.

6. Дискусија

На основу тога што *лако* постоји у самом значењу придева код којих је скаларност над модалношћу, а *врло* је опште, показали смо да се *лако* доминантно јавља уз придеве на *-(љ)ив* само са модалном компонентом, док *врло* чешће иде уз придеве без модалне компоненте.

Након наведених потврда спојева придева на *-(љ)ив* и *лако*, *врло лако* или *врло* у претходним одељцима, у овој дискусији обједињујемо и прецизирамо закључке. Извршени колокацијски тестови омогућавају детаљнији увид у конкретна значења сваког појединачног придева на *-(љ)ив*. Функција колокацијског теста са *врло* је да се издвоје скаларни придеви, односно они чије се значење може изразити на скали; за придеве који су колокабилни са *лако* потенцирамо присуство чисто модалног значења, односно одсуство скаларности над модалношћу (будући да у својој структури већ садрже *лако*).

Корисност поменутих тестова огледа се не само у прецизности одређивања значења него има и практичну примену у српској лексикографији. Иако је тест скаларне семантике колокабилност са прилогом *врло*, а не скаларности, односно модалности, колокабилност са *лако*, треба имати у виду и контекст због спорадично могуће појаве плеонастичних спојева. На пример, упркос томе што код свих колокацијских спојева са *лако* није потврђена могућност истих придева и са *врло лако*, увек је сматрамо могућом – само се ређе јавља јер *врло* тада има плеонастичну улогу, као што је *лако* има уз придеве са скаларношћу над модалношћу. Најмање се очекује спој *врло* + *лако* + придев у коме је скаларност над модалношћу, будући да се двоструки плеоназам ретко јавља.

Са друге стране, као поуздани тест двозначности видимо колокабилност и само са *врло* и само са *лако*, што је гугл претрага потврдила за следеће придеве: *видљив* (постоје потврде и за *врло видљив* и *лако видљив*, што важи и за наредне придеве из низа), *зайаљив*, *искористљив*, *мерљив*, *оборив*, *осиварив*, *јевљив*, *јоводљив*, *јодношљив*, *јокрећљив*, *јошкуйљив*, *јредвид(љ)ив*, *јрејо-знашљив*, *јријемчив*, *јрименљив*, *јрихвашљив*, *јроменљив*, *раздражљив*, *разумљив*, *рањив*, *узбудљив*, *уочљив*, *ујечашљив*, *ујоредив*. Осим придева *јријемчив* и *ујечашљив*, за све остале набројане придеве на *-(љ)ив* наведене у овом пасусу гугл претрагом потврдили смо могућност јављања споја и са *врло лако* (*врло лако видљив*, *врло лако зайаљив* итд.).

У *КССЈ* и на интернету потврђени примери доминантно се уклапају у селекциона правила која у наставку издвајамо. Како и (не)граматични примери показују, уз чисто скаларне придеве, са активним, односно субјекатски оријентисаним значењем, уобичајени су спојеви са *врло*, што је нешто мање изражено код придева у чијем значењу скаларност доминира над модалношћу, а уз *лако* могу да стоје придеви на *-(љ)ив* са чисто модалним, објекатски оријентисаним значењем.

На основу карактеристика колокабилних придева на *-(љ)ив* са *лако*, издвајају се селекциона ограничења на основу обележја [+објекатска оријентисаност]¹² и [+модалност]. Отуда нису граматични спојеви попут **лако брбљив*, **лако смрдљив*, **лако сивидљив* ([-објекатска оријентисаност], [-модалност]) и оних попут **лако јлачљив*, **лако шрејешљив*, **лако уморљив* (за сва три [-објекатска оријентисаност], [+модалност]). За четврту комбинацију обележја, за коју у теорији не предвиђамо колокабилност са *лако*, у пракси нисмо пронашли одговарајући придев на *-(љ)ив* ([+објекатска оријентисаност], [-модалност]). Разлог за изостанак поменуте четврте комбинације обележја видимо у природи самог суфикса *-(љ)ив* да када има објекатско значење, односно пасивну семантику – тежи модалности, док је субјекатски оријентисано, активно значење склоније изостанку чисте модалности. Наводимо и три примера колокација које садрже придеве који се уклапају у овде формализоване услове: *лако објашњив*, *лако оборив*, *лако јодесив*.

У овакав приступ анализи уклапају се и вишезначни придеви на *-(љ)ив*, посебно они придеви за које се у речничкој одредници (в. Николић 2007) наводе и чисто модално значење и оно са скаларношћу над модалношћу. Значајно их је поменути са освртом на колокабилност са прилогом *лако*. За све такве двозначне придеве на *-(љ)ив* могуће су колокације са прилогом *лако*, баш због тога што поседују модално значење. Примери су придеви попут *раскидљив*, *расшойљив*, *сварљив*, те у лексикографском раду треба имати у виду и тестове колокација које смо примењивали у раду.

Друго објашњење појаве колокација са два различита типа прилога (попут *врло* и *лако*) јесте, у мањем броју случајева, реченични контекст. Наиме, неки од прилошко-придевских спојева имају мало потврда и, што је још важније, нису (типично) у духу српскога језика. У случају да особина исказана придевом или постоји или не постоји код именице уз коју стоји, не очекујемо могућност споја са *врло*. На пример, нешто је или салом(љ)иво или није, те није уобичајен спој

¹² Присуство обележја [+објекатска оријентисаност] искључује обележје [+скаларно], те као посебан услов нисмо навели [-скаларно].

врло салом(љ)ив. Такође, нешто је или подношљиво или није, уочљиво или није, излечиво или није, те нису уобичајени спојеви попут *врло њодношљив*, *врло уочљив*, *врло излечив* у свом основном, композиционалном значењу.¹³ Овакве спојеве, као што смо већ поменули, објашњавамо кривљењем значења придева услед осетљивости на контекст. При анализи, пажњу прво треба усмерити на спој придева на *-(љ)ив* са лексикализованим/некомпозиционалним значењем уз одговарајућу именицу и прилог попут *врло* (нпр. *њодношљив* употребљен у значењу „прихватљив”, *уочљив* у значењу „истакнут, упадљив”, *њрејознајљив* „уобичајен”, *разумљив* „јасан, логичан”, *рањив* „осетљив”).

7. Закључак

У овом раду потврдили смо оправданост и значај колокацијских тестова са *лако*, *врло* и *врло лако* при утврђивању нескаларног/модалног и скаларног значења придева на *-(љ)ив*, што за импликацију има олакшавање лексикографског рада при дефинисању значења.

Придеви на *-(љ)ив* модалног значења колокабилни су са прилогом *лако* (*лако сјојив/схвајљив/решив*), али се овај прилог у колокацијама доминантно не јавља када сâм постоји у значењској структури придева, односно код придева на *-(љ)ив* код којих је скаларност над модалношћу.

Прилози за интензитет/количину попут *врло/веома/мноџо* имају тенденцију јављања уз придеве са компонентом скаларности попут *заводљив*, *наспјљив*, *смрдљив*, а прилози попут потпуно везују се са апсолутним придевима на *-(љ)ив* (*њошњуно видљив* и сл.).

Вишезначни придеви попут *увредљив* омогућавају колокабилност са два типа прилога, попут *врло* и *лако*, те они код којих у реченичном контексту постоји кривљење значења (попут *веома доказив*, *врло излечив*), односно контекст омогућава колокацију неочекивану на основу семантике придева на *-(љ)ив*.

Прилог *врло* је најопштији, али чешће иде уз придеве без модалне компонентне. Спојеви који садрже *врло лако* плеонастични су јер понављају висок степен на скали, постигнут већ употребом *лако* (*врло лако њроверљив*), а спојеви са *мало* или *њомало* могу бити еуфемистични (*мало брбљив*, *њомало брбљив*).

¹³ Примера и увида ради, наводимо односе фреквенција добијене 21. 8. 2019. године гугл претрагама различитих прилога са придевима *разумљив* и *уочљив*, који имају и модално композиционално и некомпозиционално значење: *лако разумљив* (55.800), *врло лако разумљив* (2520); *шешко разумљив* (16.400); *врло шешко разумљив* (1220); *добро разумљив* (14.900); *њошњуно разумљив* (19.900); *врло разумљив* (63.300); *веома разумљив* (2440); *мало разумљив* (768); *њревише разумљив* (151); *мноџо разумљив* (61); *њомало разумљив* (7); *лако уочљив* (20.700); *врло лако уочљив* (1430); *шешко уочљив* (4780); *врло шешко уочљив* (352); *добро уочљив* (1420); *њошњуно уочљив* (82); *веома уочљив* (7340); *врло уочљив* (5050); *њревише уочљив* (1200); *мало уочљив* (580); *мноџо уочљив* (290); *њомало уочљив* (65).

Литература

- Babić, S. (1986). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Драгићевић, Р. (2001). *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић, Р. (2004). О терминима за колокацију и њене сегменте. *Научни саста-нак слависта у Вукове дане*, 33/3, 61–70.
- Драгићевић, Р. (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Драгићевић, Р. (2009). Утицај полисемије на творбу речи, *Књижевност и језик*, 56/1-2, 147–153.
- Дражић, Ј. (2014). *Лексичке и ђрамаћичке колокације у српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду.
- Јанић, А. (2016). Семантичке нијансе код вишезначних изведених придева на *-љив* у српском језику. У: Б. Мишић Илић, В. Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, значење: језичка исћраживања (177–188)*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Јанић, А. (2018). *Морфологија и семантика придева на -љив у српском језику*. Не-објављена докторска дисертација. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Kennedy, Ch., and McNally, L. (2005). Scale structure, degree modification, and the semantics of gradable predicates, *Language*, 81/2, 345–381.
- Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику* (књ. 2). Београд / Нови Сад: ЗУНС / Институт за српски језик САНУ / Матица српска.
- Kristal, D. (1999). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Београд: Nolit.
- McNally, L. (2009). The Relative Role of Property Type and Scale Structure in Explaining the Behavior of Gradable Adjectives. In: R. Nouwen, R. van Rooij, U. Sauerland, H.C. Schmitz (eds), *Vagueness in Communication. Lecture Notes in Computer Science*, vol. 6517 (151–168). Berlin/Heidelberg: Springer.
- Николић, М. (ур.). (2007). *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Перваз, Д. (1990). Колокација: од речи до термина. *Научни саста-нак слависта у Вукове дане*, 18/1, 59–67.
- Пипер, П., Клајн, И. (2013). *Нормативна ђрамаћичка српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Prčić, T. (2016). *Semantika i pragmatika reči*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Sasoon, G. (2013). *Vagueness, Gradability and Typicality: The Interpretation of Adjectives and Nouns*. Leiden/Boston: Brill.
- Szabó, Z. G. (2017). 'Compositionality'. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition) [Online]. Available: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/compositionality/> [10. 1. 2019]
- Стакић, М. (1988). *Деривациона фонетика именица и придева у јужнословенским језицима*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Стевановић, М. (1963). Придеви с наставцима *-ив* и *-љив*, *Наш језик*, XIII, н. с., 197–207.

- Стевановић, М. (1981). *Савремени српскохрватски језик* (књ. 1). Београд: Научна књига.
- Stojičić, V. (2010). *Teorija kolokacija*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Cinque, G. (2010). *The Syntax of Adjectives. A Comparative Study*. Cambridge: MIT Press.
- Шакић, Ј. (1965). Придеви са суфиксом *-ив, -љив* у српскохрватском језику, *Прилози проучавању језика*, I, 75–100.
- Šipka, D. (2006). *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska.
- Šojat, A. (1959). Pridjevski nastavci *-iv* i *-jiv*, *Filologija*, II, 93–110.
- Štekauer, P., and Lieber, R. (eds.). (2005). *Handbook of Word-Formation, Studies in Natural Language and Linguistic Theory* (vol. 64). Dordrecht: Springer.

Извори

- Српски веб-корпус* (*Serbian Web Corpus: SrWaC*). Доступно на: <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/srwaC/>
- Корпус савременог српског језика Математичког факултета у Београду*. Доступно на: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>

Aleksandra Janić

COLLOCABILITY OF ADJECTIVES ENDING IN *-(lj)iv* AND ADVERBS IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

Starting from the division of adjectives ending in *-(lj)iv* regarding the possession of a modal component, a scalar component, or both of them (when scalarity is above modality), the subject of this paper is to analyse the potential of adverbs and these adjectives to collocate in Serbian. Not only are adverbs considered to be a minimal context needed for the analysis of these adjectives, but entire sentences have to be considered as well. Collocability is tested in various corpora of the Serbian language and introspectively. Firstly, adjectives ending in *-(lj)iv* are collocable with the adverb *lako* ‘easily’ (e.g. *lako spojiv/shvatljiv/rešiv*), but this adverb is not dominantly used when it exists in the semantical structure of the adjective itself (when scalarity is above modality). Secondly, the adverbs expressing quantity/intensity such as *vrlo* ‘much’, *veoma* ‘much’, *mного* ‘many/much’ have a tendency to collocate with adjectives with a scalar component (e.g. *zavodljiv, nasrtljiv, smrdljiv*). Thirdly, adverbs such as *potpuno* ‘completely’ are collocable with the absolute adjectives ending in *-(lj)iv* (e.g. *potpuno vidljiv*, etc.). On the other hand, polysemic adjectives like *uvredljiv* are collocates with two types of adverbs, such as *vrlo* and *lako*, which can also be caused by their sentential context, because sentential context can cause the coercion of the adjectival meaning (e.g. *veoma dokaziv, vrlo izlečiv*). Furthermore, *vrlo* is the most prevalent among the analysed adverbs of quantity/intensity *vrlo/veoma/mного*, and it is more frequent with

adjectives ending in *-(lj)iv* without a modal component. Those collocations that include *vrlo lako* are pleonastic because they repeat the high level on the scale, which is already achieved by *lako* (e.g. *vrlo lako proverljiv* vs. *lako proverljiv*), and those with *malo* and *pomalo* can be euphemistic (e.g. *malo brbljiv*, *pomalo brbljiv*). Finally, the validity of collocational tests with *lako*, *vrlo*, and *vrlo lako* is confirmed for determining non-scalar, scalar, or modal meanings, which has implications regarding the lexicography of the Serbian language.

aleksandra.janic@filfak.ni.ac.rs